

491.82

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

N241

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК ^{— 100000} OCT 27 1966

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. XIII, св. 3—5.

БЕОГРАД, 1963.

САДРЖАЈ

	Страна
1) М. Стевановић, <i>Ш њ а</i> и <i>ш њ о</i> у савременом српско-хрватском језику	127—136.
2) Бранислав Милановић, О облику и деκлинацији имена места типа <i>Бошњане</i> , <i>Рибаре</i> у савременом књижевном језику	137—168.
3) Митар Пешикан, О Речнику Српске академије наука и уметности (Уз рецензију М. С. Московљевића)	169—196.
4) М. Стевановић, Придеви с наставцима <i>-иџ</i> и <i>-љиџ</i>	197—207.
5) Душанка Игњатовић, Новине у морфологији унесене најновијим именицама страног порекла	208—224.
6) А. Пецо, Употреба израза „ради се о“ у књижевном језику	225—232.
7) Живојин Станојчић, Реч и контекст	233—238.
8) Милорад Дешић, Акцентовање узвика	239—245.
9) Берислав М. Николић, Прилог за утврђивање српскохрватске нормативне акцентуације	246—264.
10) Славко Вукомановић, О пореклу и промени топонима <i>Речка</i>	265—270.
11) А. Пецо, О званичном називу нашега језика	271—273.
12) Језичке поуке	274—287.
13) Регистар	289—329.

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник академик др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

О ОБЛИКУ И ДЕКЛИНАЦИЈИ ИМЕНА МЕСТА ТИПА БОШЊАНЕ, РИБАРЕ У САВРЕМЕНОМ КЊИЖЕВНОМ ЈЕЗИКУ

1. У нашем језику има велики број насељених места чија се имена завршавају на *-ани* и *-ане* и на *-ари* и *-аре*. То се види из Именика места који је издат 1960. године у Београду. Таква су имена на пример: *Брезичани* (Бањалука), *Брођани* (Карловац), *Врањани* (Ужичка Пожега), *Горичани* (Чачак), *Долчани* (Сисак), *Крушевљани* (Мостар), *Лимљани* (Бар), *Раковчани* (Приједор), *Скрађани* (Шабац), *Ситружани* (Слав. Брод); *Бошњане* (Крушевац), *Дубочане* (Зајечар), *Копањане* (Врање), *Кућане* (Рашка), *Лабљане* (Пећ), *Пајраћане* (Дечане), *Рамљане* (Книн), *Речане* (Призрен), *Селане* (Пријеполје); — *Јањари* (Брчко), *Кравари* (Улцињ), *Кућари* (Крижевци), *Лончари* (Зеница), *Месари* (Мостар), *Пониквари* (Карловац), *Ситуйари* (Мркоњић - Град), *Шушњари* (Криж); *Враћаре* (Варварин), *Грнчаре* (Призрен), *Козаре* (Грделица), *Кољаре* (Аранђеловац), *Лугаре* (Лебане), *Међаре* (Скрадин), *Рударе* (Лесковац), *Свињаре* (Косовска Митровица), *Тугаре* (Омиш). Има и места са истим именом, само је разлика у крајњем гласу (*и* или *е*); на пример: *Борчани* (Дувно) — *Борчане* (Косово), *Лучани* (Чачак) — *Лучане* (Сивь), *Рајчари* (Обреновац) — *Рајчаре* (Параћин), *Седлари* (Ваљево) — *Седларе* (Свилајнац), *Умчани* (Сарајево) — *Умчане* (Макарска), *Шийијари* (Цетиње) — *Шийијаре* (Нови Пазар).

2. Лако је запазити да су ове и сличне речи изведене наставцима *-(j)анин* и *-ар + ин*. А зна се да именице које су тако постале значе, у множинском облику, људе према месту одакле су, кад се то узме у најширем смислу (наст. *-(j)анин*) или по занимању (наст. *-ар*). И многа су имена места настала на тај начин што је такав назив за становнике пренет и на сам локали-

тет где су они настањени. Тако у Рјечнику Југославенске академије има да је реч *Брђани* „име селима управо људи... па по њима и село им тако прозвано“; да су *Грижани* село у Хрватској, названо по људима из *Грижа* (Грижани); да су *Кољани* „мјесно име“, а то су претходно били људи из места Кола; да „геогр. име“ *Пећани* представља номинатив множине од *Пећанин*, а Пећани су били „људи, који су се доселили из какове Пећи“. Село *Бањани* добило је то име по становницима који су из (од) Бање. Итд. А имена места као што су: *Злашари* (Брус), *Колари* (Смедерево), *Угљари* (Козлук), *Чешљари* (Цетиње), *Берекари* (Брус) и сл. још очигледније показују да су то најпре били називи за становнике по занимањима која су некада имали, па су по томе после названа и места где су се они настанили „бавећи се својим занатом и својом вештином“ (ђерскари = соколари, „они који су гајили и вежбали соколове за лов властеле“). Све ово, наравно, вреди и за слична имена која на крају имају *e*. На пример: име села *Плањане* (Дрниш) представља облик речи *Плањанин*, а то је „човјек из Плане“ (Рј.ЈА); име села *Дворане* (Крушевац) облик је речи *дворанин* (од *двор* + *јанин*), како се звао „човјек који живи у двору“ (Рј.ЈА), „намесник на имањима владоца и велможа“ (Крушевачки крај јуче и данас, Крушевац, 1961, 98); *Каменаре* упућује на изведену реч *каменар* која је значила човека који се бави вађењем и тесањем камена (= каменорезац), а *Лукаре* (Нови Пазар) — на реч *лукар* са значењем човека који је правио лукове (Крушевачки крај јуче и данас, 25) или „који луке (земљиште) обрађује“ (Рј.ЈА); итд. Код неких оваквих имена саставни се делови више не распознају, не може се успоставити веза основне речи и наставка за грађење речи. Тако, на пример, за имена *Оране* (Бојник) и *Предејане* (Грделица) у Рј.ЈА стоји да су „тамна“ по постању. Нека су опет могла постати и на други начин, једноставно додавањем *e* на крају¹, нпр. *Босијане* (Ново Брдо), а можда и *Гркљане* (Крушевац), изједначујући се тиме са осталим оваквим речима које су изведене целим суфиксом (-ане). Али ја се овде нећу детаљније упуштати у питање порекла и састава ових речи. То није предмет овога рада.

¹ По предању село Коларе добило је то име по занимању једног од тројице браће: „Колар се насели у месту које се по њему прозове Коларе“ (Ст. Мијатовић, Белица, Насеља књ. 30, 108).

Предмет је — једино њихов облик, њихова морфолошка страна. И одмах треба рећи да је, у вези с наставцима којим су оне постале, облик на *-и* јасан сам по себи: имена места са таквим завршетком јесу у свему именичке речи мушкога рода у множини. И ту више нема шта да се каже. Међутим, други облик, на *-е*, представља језичко и граматичко питање које није тако просто, као што ће се видети.

3. О томе је писано мало, више узгред и обично каквим поводом. Тако је у првој књизи предратне серије овог часописа (год. I 1933, стр. 252—253) на питање читалаца да ли је правилно рећи *Гњилани* или *Гњилане* дат одговор, који је, по свој прилици, написао проф. Милош Московљевић. Том приликом је укратко речено и где има таквих и сличних места и како су добивени њихови називи. — Затим је у истом часопису (год. IV, 1936, стр. 56—58) изашао „ситан“ прилог с потписом М. С. Ј. — О промени именице *Беране*. То је као „осврт“ на белешку у којој је изнето да многи не знају деклинацију те речи. — У раду О топографским именима Боке Котарске (Споменик САН СХ, Београд 1953, стр. 47—58) В а с о Т о м а н о в и ћ се задржао и на објашњењу облика, рода и промене неких имена места на *е* у која спадају и имена *Лейџане* (Бока Котарска) и *Каменаре* („село у Србији“). — У историјском речнику загребачке Академије код неких оваквих речи вели се шта представља њихов облик на *-е* (*-ане*, *-аре*), а код многих је само назначено којег су рода и броја.

То је све, колико знам. У граматикама о томе нема ништа, што је свакако пропуст.

4. Овде најпре треба показати где се све налазе места чија имена садрже на крају *-ане* или *-аре*. У поменутом одговору читаоцима НЈ констатовано је одмах у почетку да у нашим југоисточним крајевима има много имена места на *-е*, одн. на *-ане*, *-аре* (и на *-це*), а да се слични називи у северним и северо-западним крајевима завршавају на *-и*. Професор А. Б е л и ћ у својим универзитетским предавањима вели да се у овим називима места падежни завршетак *-е* сачувао „готово на целом простору пружања нашег језика“, и за то наводи примере: *Грижане* у

Хрватском приморју и *Брежане* и *Жабаре* у Србији¹. Према стању које налазимо у Именику места оно прво није уопште тачно, а ово друго није примерима ближе одређено. Зато неће бити сувишно да се то на овом месту учини.

Може се рећи да таквих места највише има на Косову и Метохији. То су: а) на *-ане* — *Баране, Борчане, Босијане, Бошљане, Бучане, Врџчане, Глођане, Гњездане, Дамњане, Дањане, Дворане, Добрчане, Дољане, Живињане, Злокућане, Калмчане, Коморане, Краљане, Кукуљане, Лабљане, Лебане, Лешане, Лешијане, Ложане, Лођане, Лужане, Майичане, Млечане, Мовљане, Мужичане, Невољане, Орлане, Осојане, Ошљане, Пайраћане, Пасјане, Перане, Пеђане, Пиране, Пишијане, Плављане, Плањане, Пойовљане, Рашијане, Речане, Сквиљане, Слайужане, Терђане, Тойличане, Шурлане;* б) на *-аре* — *Глобаре, Грнчаре, Злаијаре, Лукаре, Мађаре, Мердаре, Мочаре, Овчаре, Свињаре, Седларе, Угљаре, Шашаре.*

Затим их има доста и на територији југоисточне и централне Србије. Тако су на подручју Врања ова места: *Дуиљане, Коијањане, Лучане, Мађаре, Брњаре, Осларе;* на подручју Лесковца: *Гложане, Жабљане, Загужане, Злокућане, Лебане, Лугаре, Мршијане, Оране, Предејане, Слишане, Турјане, Шумане, Бољаре, Газдаре, Булекарe, Козаре, Рударе, Туларе;* на подручју Ниша: *Кочане, Лужане, Орљане, Рибаре, Рударе, Товрљане, Трњане, Крчмаре (Куршумлија), Мердаре (Куршумлија), Рибаре, Туларе (Прокупље);* на подручју Крушевца: *Гркљане, Дворане, Дољане, Макрешане, Парцане, Шавране, Жабаре, Каменаре, Коморане, Рибаре, Ситрагаре, Трмчаре, Шишијаре.* Затим: *Бошњане, Буљане, Коларе, Рибаре (Светозарево), Паљане (Ђуприја), Раијаре (Параћин), Венчане, Койљаре (Аранђеловац), Бошњане (Крагујевачка Рача), Жабаре (Топола), Бошњане, Враијаре, Глобаре, Маскаре (Варварин), Комаране (Рековац), Гложане, Седларе (Свилајнац), Плажане (Деспотовац), Брежане, Рибаре, Трњане (Пожаревац), Кумане (Велико Градиште).* Овде можемо навести и село *Лешијане* (Гроцка код Београда).

Међутим, у источној Србији има свега неколико таквих места: *Горњане (Бор), Дубочане, Дуиљане, Ошљане, Трњане (Зајечар).*

Ни западни део Србије није без места таквог облика. На подручју Новог Пазара су ова: *Грачане, Злаијаре, Лукаре,*

¹ Историја српскохрватског језика — Речи са деklinацијом, Београд, 1950, стр. 22.

Шийшаре. Затим имамо: *Кућане* (Рашка), *Бијохане*, *Ђерекаре* (Тутин); такође у Санџаку: *Бољаре* (Сјеница), *Сељане* (Пријепоље). Још више на западу само је село *Шарбане* (Уб).

На северу изгледа да је *Кумане* (Нови Бечеј) једино такво место у целој Војводини.

Што се тиче других република са српскохрватским језиком, у њима је стање овако.

На читавој територији Босне и Херцеговине има свега неколико места (села) која би можда овамо ишла; то су: *Баране* (Столац), *Бобаре* (Добој), *Кумане* (Сарајево), *Лојаре* (Тузла), *Ђескаре* (Приједор), *Масловаре* (Босански Нови), *Тумаре* (Тузла), *Шайшаре* (Доњи Вакуф).

У Црној Гори такво је место само *Кочане* (Никшић), а раније и *Беране*.

Али на територији Хрватске доста је велики број места на *-ане* и *-аре*. Ту су: *Билишане*, *Биљане Доње*, *Горње* (Задар), *Бокане* (Вировитица), *Бобаре* (Нова Градишка), *Брешшане* (Удбина), *Брушане* (Госпић), *Вачане* (Скрадин), *Височане* (Задар), *Вошшане* (Сплит), *Грижане* (Ријека), *Драгљане* (Макарска), *Жејане* (Ријека), *Завојане* (Макарска), *Зайужане* (Бенковац), *Игране* (Макарска), *Језеране* (Огулин), *Каране* (Крижевци), *Кладаре* (Вировитица), *Кољане* (Сплит), *Лучане* (Сињ), *Међаре* (Скрадин), *Мрљане* и *Невиђане* (на острву Пашману), *Пакошшане* (Задар), *Пећане* (Титова Кореница), *Плањане* (Дрниш), *Пуљане* (Шибеник), *Рамљане* (Сплит), *Риђане* (Книн), *Сичане* (Сињ), *Сријане*, *Тугаре* (Омиш), *Угљане* (Сплит), *Умчане* (Макарска), *Цивљане* (Сплит); *Шайјане* (Ријека). — Дакле, највише је ових места у приморском делу Хрватске, у Далмацији.

Две напомене уз ово. — Прва. Не тврдим да су овде наведена сва места на *-аре* и *-ане*. Понеко је случајно могло изостати. Али то за овај рад није битно. — Друга напомена. Кад се зна да је Именик званичан „преглед“ насељених места, у коме су, како се истиче у уводним речима, називи места дати „тачно према тексту републичких закона“, онда те називе треба примити као такве. За многе сам се примере и лично уверио да су дати онако како их народ у дотичном крају употребљава. А тако једино и треба писати имена места. Али тај принцип, који важи за топониме уопште, и у овом случају изгледа није

могао бити идеално заступљен. Има примера којима се то потврђује. Ја нарочито указујем на овај пример. У Именику места назив села Лепетана забележен је у облику на *-и* (*Лейџани*), а В а с о Т о м а н о в и ћ, који је у својој докторској дисертацији описао акценат у говору тога села, свога родног места, увек га употребљава у облику на *-е* (*Лейџане*), о чему је после и писао. Нема сумње да треба као веродостојније сматрати ово друго. Исто тако у Именику је забележено и село *Овчари* (Коњиц), а у Рј. ЈА наведено је с обликом на *-е* (*Овчаре*) — према попису из 1896. год. Овде свакако треба прихватити оно прво јер је новије. У Именику је затим *Дечани*, место у Метохији, а може се срести и облик *Дечане*. Као пример за ово донекле ће послужити и назив варошице *Жабари* (Пожаревац), како је дат у Именику. Међутим, ја сам тамо чуо да се то место зове и *Жабаре*. Наравно, у таквом случају треба узети распрострањенији облик, што није увек лако утврдити. Оваквих примера сигурно има више, али то такође није овде од неког битнијег значаја. Они само показују да можемо претпоставити још већи број назива места на *-ане* и *-аре* него што их има у Именику.

5. Као што се види, такви називи места неједнако су распрострањени на територији српскохрватског језика коју заузима штокавски дијалекат. Наиме, таква су места упадљиво бројнија на истоку, на доста пространом подручју, и на западу, у релативно узаном појасу на средњем и северном приморју. Дакле, у двема територијалним зонама које су на супротним странама и врло удаљене једна од друге. Између њих, на целом осталом широком простору, таква су места ретка, понегде су толико ретка да има читавих области за које се може рећи да су у овом смислу „празне“ или готово „празне“. Ту доминирају или се искључиво јављају слични називи места који на крају имају *-и*, а не *-е*. Па ипак, кад се та територија узме у целини, називи места о којима је реч нису непознати ни у једном њеном већем делу. Оно што треба нарочито истаћи јесте чињеница да они нису врло обични и чести само у југоисточним крајевима, иако их у њима сигурно има највише.

6. Питање које се сада овде поставља јесте: шта ове речи представљају својим обликом? И у вези с тим: којег су рода и како се деклинирају?

Да видимо најпре шта о томе има у речнику загребачке Академије (одштампан до слова Г). У њему се међу топонимима налазе и имена места на *-ане* и *-аре*, истина не сва. Већи део тих речи наведен је са обликом на *-и*. Први обрађивач Ђ. Дамичић навео је тако и имена: *Бјелишани, Биљани, Борчани*, (Дувно), *Брежани, Брушани*, али је ставио да им мештани употребљавају акузатив и за номинатив, да их други пишу у номинативу као у акузативу (нпр. *Биљане, Борчане, Брежане*). Да остале доследан, Даничић је за име места *Брешијане*, које је једино тако навео, написао: „Име ће бити мушкога рода, а стављени облик акуз. пл. мјесто ном.“ Реч *Бобаре* је женског рода у множини (f. pl.).

У делу Рјечника који је обрадио Т. Маретић нека су имена места наведена с обликом на *-и*: *Невољани, Орљани, Ослари, Осојани, Паљани, Пајраћани, Пећани, Пираци, Плажани, Плањани* — као речи мушкога рода. А као речи женскога рода означене су: *Масловаре, Овчаре, Појаре, Предејане*. Код речи *Пуљане* има само ознака да је то множина (pl.); свакако је женског рода јер се упућује на реч *Пуљана*. Затим, Маретић је навео: *Ослари, Ошљани, Парцани*, иако је у речничкој грађи имао те речи забележене као: *Осларе, Ошљане, Парцане*, и за такав њихов облик не каже ништа. За име *Међаре* вели: „Не разабирала се је ли neutr. sing. или је fem. plur.“ *Мрљане* је значио као реч женскога рода у множини (f. pl.); али са сумњом јер вели: „Можда је облик *Мрљане* мјесто правилнијег *Мрљани*; а ако је тако, онда је име мушкога рода“. За облик речи *Мршијане* (s. v. *Мршијани*) Маретић каже да „не може бити sing., него plur. мјесто *Мршијани*“. *Невићане* је m. pl., али у загради стоји да је место *Невићани*. Реч *Оране* је међутим женскога рода (f. pl.), а у изговору мештана је *Орање*, што је — „по свој прилици мјесто *Орани*“.

Код осталих обрађивача ствар стоји овако. Као именице женског рода означене су ове речи: *Берекаре, Игране* („На једном мјесту XVIII вијека стоји у једнини: Од *Игране*“), *Каране, Кладаре, Крчмаре* („име мјесту у Србији у округу крагујевачком“), *Љескаре, Свињаре*, као и *Лейејане*. Женског је рода и име *Кањане*, само што је иза ознаке за женски род упитник (?), а затим се додаје да „ако је мушкога рода, требало би да

гласи *Кањани*“ (као што и гласи у Именику). Значи да лексикограф није сигуран којег је рода та реч. Тако је и са речју *Шайаре*; за коју се каже да је „вјероватно f. pl.“ Као именице мушкога рода у множини (m. pl.) означена су ова имена места: *Рашијане* (s. v. *Рашијани*, m. pl.), *Рашћане*, *Сичане* (и *Сичани*), *Шайјане* и *Рићане*; поред ове последње речи стоји да је то „старији облик“. Мушкога су рода и имена *Рибаре*, *Рударе*, с тим што се у „стављеном облику“ види акузатив множине место номинатива, који, разуме се, у том роду треба да има падежни наставак *-и*. То исто, тј. акузатив м. номинатива, представљају и имена: *Дољане*, *Дубочане* и *Лучане*, или су дата „по старијем облику“, што такође значи да су мушког рода. Код неких имена места која су у Именику са завршетком на *-ане* и *-аре* у овом су речнику у облику на *-и*, али се при том помиње и њихов облик на *-е* који се узима опет као „старији облик“: *Грижане*, *Лужане* („у споменику XIV вијека“), *Седларе*, или је такав облик на *-е* под истом речи са обликом на *-и* без одређивања рода и броја: *Рамљане*, *Сријане*, *Шарбане*.

Све нам ово показује како су обрађивачи речника, Ђ. Даничић, П. Будмани, Т. Маретић, као и послератни колектив на том послу, третирали имена места на *-ане* и *-аре*, при чему је најинтересантније то да један исти обрађивач различито одређује такав њихов облик, њихов род и број. Те су речи у множини, род им је женски или мушки; средњи се искључује. А што се тиче облика, то је или њихов „стари лик“ или је акузатив множинског облика на *-и* узет и за номинатив, или је место правилнијег облика на *-и*. Шта то значи? Значи — непризнавање статуса облику ових имена на *-е*. Даничић је знао да их мештани тако употребљавају и да их многи тако пишу. Држећи се строго граматичке правилности, он је такав облик тих речи објаснио по најкраћем поступку — као „акузатив за номинатив“. Јер је за њега био правилан само њихов облик на *-и*. Он је тако поступао не само кад их је у речничком материјалу налазио у том облику, како их је и наводио, већ је и за реч *Брешијане* написао да ће име бити мушког рода, а облик — акузатив место номинатива. На њега су се после могли угледати и други обрађивачи речника. И не само они.

7. Васо Томановић је у поменутом раду изнео да је име *Лейеџане* некада имало у номинативу наставак *-и*, коме данас одговара наставак *-има* у дативу (и у инструменталу и локативу). Уз то наводи и друга имена: *Крџоле*, „име кнежини у Боци Которској“, *Каменаре*, „село у Србији“, *Лийце*, „село у котару которскоме“, *Конавле*, *Његуше*, која се често тако употребљавају у говору, и сматра да је ту номинатив множине (на *-е*) настао према акузативу, одн. да је то по облику акузатив тих речи с номинативом на *-и* (*Крџоли*, *Каменари*, *Лийци*, *Конавли*, *Његуши*). Затим вели да су та имена, на *-е*, у зависним падежима (у дативу, инструменталу и локативу) задржала наставак *-има*, који је могао остати јер тај наставак имају и именице женскога рода, оне на сугласник у номинативу једнине (*сџвар*, *сџварима*). Значи ли то да су за Томановића наведена имена именичке речи такође женскога рода? Као што знамо, *Лейеџане* је у Рј. ЈА тога рода.

Док у Рј. ЈА нигде није речено како је дошло до изједначења номинатива са акузативом, другим речима, како је облик акузатива могао постати и обликом номинатива, В. Томановић је покушао то да објасни. Његово се објашњење заснива на уверењу да се имена места врло често употребљавају у акузативу, а да се ређе употребљавају у номинативу, што би на примеру значило да се много више јавља облик *Лейеџане* као објекат глаголске радње у реченици, као и за правац кретања (видео сам *Лейеџане*, „идем у *Лейеџане*“), него *Лейеџани* као само име места или у функцији реченичног субјекта. А у говорима у којима се акузативом исказује и „стање“ („живим у *Лейеџане*“) облик на *-е* ових имена јавља се још чешће и процес његовог јављања и у номинативу могао се утолико лакше извршити. Тако излази да је због тога облик акузатива множине имена места на *-и* у свести преузимао и синтаксичке позиције основног падежа и на тај начин почео је означавати и сам назив тих места; да је, дакле, *Лейеџане* (акузатив од *Лейеџани*) заменило у номинативу дотадашње *Лейеџани*.

8. Међутим, велико је питање да ли се таква „замена“ падежних облика може претпоставити. На основу једног писменог податка Томановић је закључио да је име *Лейеџане* некада имало

наставак *-и* (*Лейџани*)¹; за *Кријоле* упућује на сачувана документа да би се видело да ли је исти случај; за име *Каменари* вели да се тако „обично пише“, а да је у народном говору обично *Каменаре*. Али писани подаци ове врсте, који нам иначе једино остају за одређивање стања у прошлости, нису много поуздани, нити су увек баш верни. Има доста примера који то потврђују.

Већ је речено да су у Рј. ЈА многа имена места на *-ане* и *-аре* наведена с обликом на *-и* (нпр. *Бошњани*, *Грижани*, *Дворани*, *Койањани*, *Лебани*, *Макрешани*, *Невољани*, *Орљани*, *Плажани*, *Рајшари*, *Седлари*, *Шаврани* и др.). Она су ту дата углавном према Речнику свију вароши, варошица, села у Србији од К. Јовановића (1872), према Речнику места у Краљевини Србији од С. Котуровића (1892) и према Милићевићевом делу Краљевина Србија (1884). У Академијином речнику има и оваквих примера: *Шарбани*, наведено према речнику К. Јовановића, а затим се напомиње да се то село зове *Шарбане*; *Мршијани*, а код С. Котуровића и М. Ђ. Милићевића је *Мршијане*, и Т. Маретић (као обрађивач) додаје да то стоји м. *Мршијани*; *Ошљани*, код С. Котуровића такође на *-е*, *Ошљане*; *Невољани*, „село у старој српској држави“, а у Даничићевом Рјечнику је *Невољане*; *Лабљани*, „име селу у Косову“, које се „обично зове Лабљан“, код Даничића је *Лабљане*. Значи да су обрађивачи често наводили ова имена места са обликом на *-и* иако су она у делима на која се позивају са завршетком *-е*. То је свакако зато што држе да тако треба да гласе.

9. Интересантно је и карактеристично оно што је М. Ђ. Милићевић на два-три места написао о облику имена места у нашим крајевима у Србији. Најпре је у Путничким писмима (1868), дајући говорне особине пожаревачког краја, рекао да код имена места постоји разлика у неким падежима, а у ствари, према примерима, разлика је у њиховом основном облику, у номинативу: *Брежсане* м. *Брежсани*, *Жабаре* м. *Жабари*; ту су и примери као *Божевице* м. *Божевац*, *Брадарце* м. *Брадарци*,

¹ Тај податак је из 1517. год. (И. Стјепчевић, *Ластва*, 7). Али се из једног другог податка, који је наведен у истој књизи на стр. 8, види да се то село тада звало и *Лейџане* („Матеј Божиковић из села Лепетане“ — *de villa Lepetane*, 1547. год.).

Црниће м. *Црнић*, али они овде не долазе у обзир (стр. 198). Затим је у делу Кнежевина Србија (1876) забележио да имена места која су припадала тадашњем крагујевачком округу врло често имају у говору номинатив множине на *-е*; међу примерима су и: *Жабаре* м. *Жабари*, *Рајшаре* м. *Рајшари* (стр. 302). Највише о томе има у књизи Краљевина Србија (1884). Ту он каже да се и у новим крајевима (нишки, пиротски, врањски и топлички округ) у именима села и вароши често узима четврти падеж место првог (*Трњане, Дуљане, Жабљане*, м. *Трњани, Дуљани, Жабљани*) и наглашава да их је он редовно писао у првом падежу, тј. с наставком *-и*, а само је у нишком округу намерно оставио тридесетак села с именима на *-е* „да се види како мештани говоре“ (стр. 404—405). Тако је писао поред наведених и *Залужане, Мршишане, Рударе* и сл.¹ Иначе је Милићевић села дао онако како су се она водила „у званичним списковима“; при том се служио и Јовановићевим речником. А у њима су имена ових места бележена с обликом на *-и*, с врло ретким изузецима. Јасно је да су састављачи тих спискова и других пописа сматрали да је то прави облик тих речи, а не онај на *-е* који је иначе у живој употреби у народу. Нема сумње да је Милићевић, са своје стране, и сам држао да у књижевном језику тим речима одговара такав облик, на *-и*. А то што он њихов облик на *-е* везује за акузатив множине, видели смо, није ништа ново.

Или овај пример. Село *Макрешане* (Крушевац) пре рата писало се најчешће с обликом на *-и* (*Макрешани*), и тако је стајало и на једном печату. У народу тога краја то се место никад није тако звало, већ увек само *Макрешане*.

Узгред да поменем и оно што је Св. Томић написао у напомени. (у фусноти) о „изговору“ имена села *Горњани, Бањани* (Скопска Црна Гора), а то је — да их тако изговарају

¹ Још 1827. год. Вук шаље П. Шафарику „имена од села“ у Србији (не сва), међу којима су и ова: *Дуљане, Дубочане, Ошљане, Рајшаре, Буљане, Бошњане, Маћаре*. У једном писму Вук после каже да их је добио у Крагујевцу и да су толико истинита и поуздана „колико ји за сад онђе знаду“. Као велики поштовалац свега што је народно, Вук је, ван сваке сумње, инсистирао да та имена места буду дата онако како се у народу употребљавају и сам није дирао у такав њихов облик, као што су то чинили други (Вукова преписка књ. IV, 639—642, 646).

„сви странци“, као што их је и он писао, а да „сељаци домородци“ кажу: *Горњане, Бањане* (Насеља књ. III, стр. 412).

10. Ако ствар стоји тако, тј. ако су ова имена у народном језику имала облик на *-е* (*-ане, -аре*) и онда када су се писала с обликом на *-и*, на основу чега се први облик тражи у другоме? Може ли се, на пример, рећи да се у називу *Макрешане* крије акузатив облика *Макрешани*? Сигурно да не може. Уосталом, употребљавање облика једног падежа на месту другог није тако обична појава у нашем језику. Мени су позната само два таква случаја. Један је — употреба градивних именица *сир, хлеб, лук* с наставком *-а* у номинативу. М. С. Московљевић у Зборнику А. Белићу (1921) наводи примере: *српски сира, бели хлеба, црни лука* — као синтаксичку особину београдског говора (стр. 138). Међутим, то је исто толико говорна особина и становништва других наших градова у источном (екавском) делу језичке територије (сем војвођанских) и, што је најглавније, тако се говори и у народу у многим крајевима (у крушевачком крају, на пример, увек се каже: *нейечен леба, бели лука* и сл.). Московљевић у томе види развитак „нарочитог партитивног падежа“, а у ствари, то је облик генитива (партитивног) тих речи који је сада у служби „називног“ падежа, номинатива. Другим речима, падеж којим се исказује партитивно значење употребљава се и за само именовање именичких појмова. Московљевић је само констатовао ту особину, без објашњења како је она настала. Треба затим истаћи и чињеницу да се та особина огледа на врло ограниченом броју речи и на редативно ограниченом простору. — Други случај појава ове врсте биле би именице типа *Јово* и *брајо*: под утицајем вокатива *Јово* начињен је и номинатив *Јово* (м. *Јова*), а до тога је дошло „због честе употребе вокатива“.

11. На исти начин, дакле, и Томановић објашњава облик имена места на *-ане* и *-аре*. Али такво је објашњење тешко прихватити. Употреба тих речи не мора бити толико честа у акузативу да би номинатив с наставком *и* био истиснут и замењен обликом на *-е*. А онда — остаје много већи број сличних речи код којих то није извршено: то су речи које на крају имају *-и*. Зато ће пре бити тачно оно што је о томе рекао проф. А. Белић у својим предавањима — да у називима места као што су *Грижане*,

Брежсане, Жабаре крајње *-е* није ништа друго до стари наставак номинатива множине именица мушкога рода „на *-ин* (или *-анин*) у једнини, а без крајњег *-ин* у множини“ (иначе, примери: *бољаре, грађане, сељане, жуљане*, и др. употребљавали су све до краја XVI века). Тако се у цоменутом „одговору“ читаоцима НЈ вели да су имена места као нпр. *Гњилане*, која се завршавају на *-е*, именице мушкога рода у множини (као што су то, наравно, и слична имена на *-и*, нпр. *Сољани*). Код А. Белића, затим, стоји да исти наставак (*е*) имају и неке именице мушкога рода у врло архаичним говорима источне Србије (*другаре, кољаче* и сл.), али се с тим не доводе у везу имена места на *-ане* и *-аре*. Међутим, у овом „одговору“ видимо су имена места на *-е* типа *Гњилане* именице мушког рода у множини „јер у тамошњим нашим дијалектима [тј. у говорима југоисточних крајева] именице мушкога рода, нарочито оне које значе радника (седлар, рибар, оризар) или уопште лице, имају у множини наставак *-е*“. Та је веза без основа кад се зна — то износи А. Белић у књизи Дијалекти источне и јужне Србије (1905) — да се множински именички наставак *-е* употребљава у тимочко-лужничком дијалекту и да је ограничен само на именице са суфиксом *-ар*, ређе са *-ач* (*другаре, козаре, рибаре, кољаче* и др.), да тај дијалекат заузима најбрдовитији крај источне Србије, према бугарској граници, „који је великим планинским масама одвојен од моравске долине“ (Увод, XLI) и да се одликује многим архаизмима међу које спадају и наставци *-е, -ове (синове)* и *-је (људје, мужје, варошање, овчарје, селање* и др.). Ми смо видели да су имена места на *-ане* и *-аре* чак бројнија ван тога подручја; према томе, не могу се тако одређивати. Тимочко-лужнички говор, таквим обликом номинатива множине код именица мушкога рода, нека је најзад и могао подстаћи да се падежни наставак *-е* код имена места прошири и учврсти и изван његових граница, у суседним и даљим говорима, али се тиме никако не може објаснити појава тога наставка у именима места која су просторно толико удаљена да је сваки утицај с те стране потпуно искључен. Зато ћу се и овде позвати на Белићево мишљење — да је у називима места на *-ане* и *-аре* стари множински наставак *-е* сачуван „у скамењеном облику“. То је *-е* каткад могло бити употребљено као спољашњи, морфолошки знак за обележавање

топонима (Белић за то наводи и примере: *Божевце*, *Црниће*, *Рановце*). У народним говорима на великом пространству сличне речи имају одавно на том месту наставак *-и* и оне се јављају увек и једино у том облику. То су у првом реду говори који су послужили као ужа основица савременог књижевног језика и који су увек били присутни у његовом развоју, тако да се правилност многих језичких црта и данас одређује према томе колико су оне у њима заступљене.

12. Тако се у поменутом „одговору“ вели да се имена места као *Гњилане*, *Кочане* и сл. не могу допустити у књижевном језику јер у тим говорима именице мушкога рода немају у номинативу множине наставак *-е*. Такве речи имају дијалекатски облик који зато треба „превести на облик књижевног језика“, што значи да м. *Кочане* треба писати и изговарати *Кочани*. Многи тако и узимају без обзира што се у народу употребљавају само с обликом на *-е*. Али то није исправно. Речи као *Гњилане* и *Кочане*, *Седларе* и *Рибаре* имају у нашем језичком осећању књижевни облик, а не дијалекатски, и због тога не постоји никаква потреба за његовим „превођењем“. Ми не можемо и не треба да полазимо од тога шта тај облик представља по свом пореклу. Именице мушкога рода немају више у множини наставак *-е*. И зато су ове речи, које су такав облик и даље задржале, по неопходности морале добити други род — женски у множини или средњи у једнини. Онај који је писао „одговор“ сматра да би то „стварало пометњу“ и да би и зато требало да имена места на *-ане* и *-аре* имају облик на *-и*. Међутим, то поготову не може бити разлог да се таква измена захтева јер се код именичких речи њихов облик не подешава према роду. Дакле, називи места на *-ане* и *-аре* као именице могу имати, према свом облику, један од два поменута граматичка рода. Који?

13. Према материјалу који имам те су речи сада, са незнатним изузетком, именице у једнини и средњег рода. Највише примера за то нашао сам у радовима у којима је дат антропо-географски и етнографски опис таквих „насеља“ у источној половини наше земље. Ти су примери од вредности зато што су аутори, по природи свога посла, боравили на терену, у непосредном додиру са народом, и на тај су начин имали могућ-

ности да и речи за називе места употребљавају онако како оне живе у свакодневној употреби код становника дотичног краја, бар што се тиче њиховог основног облика и њиховог рода и броја. Да их наведем.

Брежане је тимочког типа и дели се на три мале (Мих. Ј. Миладиновић, Пожаревачка Морава, Насеља књ. 25, Београд 1928, 128); — Угрин и Инђија... одатле убрзо пређу у старо *Жабаре* (исто, 99); — *Бошњане* је разбијено у осам крајева (Т. Радивојевић, Насеља у Лепеници, Насеља књ. 27, Бгд. 1930, 39); — *Плажане* је помештено у реку на место села Грабовице (Станоје М. Мијатовић, Ресава, Насеља књ. 26, Бгд. 1930, 169); — Данашње *Плажане* постало је од два села (исто, 221); — Старо *Гложане* било је у Горњем Селишту (исто, 199); — Овамо спада и *Добрчане*, у коме поред Турака има сада као старинаца само православних Цигана (Атанасије Урошевић, Горња Морава и Изморник, Насеља књ. 28, Бгд. 1935, 35); — *Шашаре* је католичко село српскога језика (исто, 191); — *Шурлане* је постало пре 150 година (исто, 212); — *Гњилане* припада призренском вилајету (исто, 20); — Старо Село, док се одатле *Ошљане* није почело сасељавати у Клисурџу, било је густо насељено (Маринко Станојевић, Тимок, Насеља књ. 29, Бгд. 1940, 495); — Врло рано... насељено је *Ошљане* из видинског Загорја (исто, 496); — *Трњане* има много зиратне земље (Коста Јовановић, Неготинска Крајина и Кључ, Насеља књ. 29, Бгд. 1940, 216); — *Душљане* је новије насеље (исто, 232); — По народном казивању *Дубочане* је прозвано по дубоким долинама Воденичке Реке (исто, 180); — Садашње *Брњаре* није много старо (Ј. Трифуноски, Врањска котлина, Скопје 1963, 27); — *Загужане* некада је имало три куће (исто, 238). Овамо иде и овај пример: — *Гњилане* је нова варош (Ј. Цвијић, Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије, књ. III, Бгд. 1911, 1270).

Неколико примера из Политике и крушевачке Побезде:

Шавране добило електрично осветљење (Победа, 7. јуна 1963, 3); — *Врашаре* је електрифицирано (исто, 19. јула 1963, 3); — *Врашаре* је двадесет и пето [село] које је осветљено (исто); — *Гњилане* успешно држи корак са најразвијенијим комунама у покрајини (Политика, 13. јан. 1964, 9); — *Дечане* добило прву фабрику (исто, 19. јан. 1964, 19); — Очекује [се] да *Гркљане* ових дана буде осветљено (Победа, 13. март 1964, 4).

Као што се види, средњи род ових речи, а онда и број, огледа се на придевима и придевским заменицама које уз њих стоје као атрибути, као и на личним глаголским облицима, предикатима у реченици.

Да су речи на *-ане* и *-аре* у народном језику именице средњег рода, види се из самих таквих назива који у свом саставу имају и придевску реч; нпр.: *Мало Гркљане* (Крушевац), *Велико Крчмаре* и *Мало Крчмаре* (Крагујевац), *Велико Рибаре* и *Мало Рибаре* (Косово), *Велико Трњане* (Лесковац), *Мало Рударе* (Косово). Такве две речи за један назив могу постати и сложенница; нпр. *Ситародворане* (Косово).

14. Мислим да није тешко објаснити зашто су имена места на *-ане* и *-аре* постала именице средњег рода. Те су речи, углавном, називи села (*Лебане*, *Гњилане*, *Предејане* и др. као насеља могла су временом прерасти у варошице, па и у вароши). И реч *село* долази уз те називе као њихова општа одредба или се подразумева, тако да је увек присутна у свести кад год се они реализују. Тај синтаксичко-психолошки моменат учинио је да се род и број зависног члана синтагме пренесе и на њен управни члан. Разуме се да је до тога могло доћи зато што је средњи род код именица везан и за њихов облик на *-е* (нпр. *дејше*, *ћебе*, *дугме*).

15. Овде се сада поставља друго питање: како се речи за називе места на *-ане* и *-аре* мењају по падежима, каква им је деклинација у књижевном језику?

Те су речи, пре свега, „преузете“ у облику који имају у крајевима где се сама места налазе. И са фонетске стране потпуно су „чисте“. Друга је ствар — њихова морфолошка страна. Пошто таква имена у највећем броју примера потичу углавном

из области са неразвијеном или недовољно развијеном системом падежних облика, то би се те речи морале уклопити „у већ постојеће именичке типове књижевног језика“¹ и тако добити одговарајућу промену. То се са њима и догодило, али не у потпуности.

Именице средњег рода на *-е*, као што је познато, имају двојаку промену: код једних се падежни наставци додају на сугласничку основу (I именичка врста), код других — на самогласничку, при чему су наставци за падежни облик проширени одређеним сугласницима (II врста). Исто тако се зна да прву промену имају именице овога рода на *-о* (нпр. *село-села-селу* итд., *звоно, жишо* и сл.) и оне на *-е* код којих је испред тог гласа меки (палатални) сугласник (нпр. *џоље-џоља-џољу* итд., *имање, љруће, љредграђе, Орашје* и сл., затим *море, лице* и сл. у којима су сугласници основе били меки) или сугласничка група *ши* (*игралишије*), а другу — остале именице средњег рода на *-е* (нпр. *шане-шанења, ћемане-ћеманења, јаре-јарења, име-имена, вече-вечера, чудо* — мн. *чуда* и *чудеса* и др.). Требало би, дакле, очекивати да и имена места на *-ане* и *-аре* по промени иду са именицама ове друге групе јер испред наставка за облик *-е* имају сугласнике *н* и *р*². Међутим, те речи имају промену именица I врсте. Тако оне носе собом двоструко „одступање“: некадашњи множински облик њихов (за мушки род) постао је обликом једине (средњег рода) и имају деклинацију која им не одговара. Али ово друго јасно показује да су у пуној морфолошкој зависности од одредбене, атрибутске речи *село* која их на овај или онај начин увек прати³.

16. Да сада потврдим примерима такву њихову деклинацију. Има их у великом броју. Зато сам их груписао. На првом месту навестићу примере које сам нашао у антропогеографско-етнографским публикацијама.

¹ Исп. о томе код *А. Пече*, Наш језик књ. 11, 234—248.

² Исп. за реч *Једрене* код М. Ђ. Милићевића: Многи Лесковчани имају своје магазе у *Једренеју* (Краљевина Србија, Бгд. 1884, 113).

³ У Рј.ЈА s. v. *Мршијани* Маретић вели да је облик *Мршијане*, који је забележен и код М. Ђ. Милићевића, у множини и да је употребљен м. *Мршијани*; према томе, било би: у *Мршијанима*. Али одмах затим наводи пример, нађен такође код Милићевића: Школа у Мрштану, „према чему би ном. гласио *Мршијан*“. Маретић, дакле, неће да зна за падежни однос у деклинацији: *Мршијане* — (у) *Мршијану*.

Риста Т. Николић: У горњим селима — Марганцу, Лепчинцу, *Койањану*, Русцу... — занимање [становништва] је многостручније (Врањска Пчиња, Насеља књ. II, Бгд. 1903, 161); — Данас тих Арнаута има у Суарни, Зарбинцу и другим арнаутским селима дуж границе према *Гњилану* (Пољаница и Клисурса, Насеља, књ. III, Бгд. 1905, 97); — Она стара Трстена... остала је под *Гњиланом* (исто, 193); — Ј. Цвијић: Сада у *Гњилану* има око 1000 кућа (Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије књ. III, Бгд. 1911, 1271); — Силазећи преко брда Поповице *Гњилану* настају жућкасти пешчари (исто, 1122); — Већег значаја има ова струја насељавања само за композицију становништва Биничке Мораве с *Гњиланом* (исто, 1167); — Осим тога има католичких Срба у *Шашару* (исто, 1183); — Мих. Ј. Миладиновић: Тога има и у *Брежану* (Пожаревачка Морава, Насеља књ. 25, Бгд. 1928, 128); — Станоје М. Мијатовић: Данас највише има свиња у Деспотовцу, *Гложану* и Стењевцу (Ресава, Насеља књ. 26, Бгд. 1930, 178); — ... те се тако сјединили са селом *Гложаном* (исто, 169); — Тако у *Седлару* има опанчара (исто, 181); — ... а већ је поменуто да се Павловац спојио са *Плажаном* (исто, 170); — Има их и у Бивољу, *Бошњану* и Тићевцу (Белица, Насеља књ. 30, Бгд. 1948, 161); — Има их и у *Маскару* (исто, 164); — Т. Радивојевић: У *Бошњану* су три врло јака бунара (Насеља у Лепеници, Насеља књ. 27, Бгд. 1930, 38); — Атанасије Урошевић: Рајчићи у *Пасјану* иселили се из крагујевачког краја (Горња Морава и Изморник, Насеља књ. 28, Бгд. 1935, 83); — У *Угљару*, у самом селу, зна се где је била црква (исто, 23); — У *Шурлану* су у ово време укинуте све појате из овога узрока (исто, 46); — Типови тамне кожне боје јављају се и у *Злашару* (исто, 111); — У *Берекару* [на подножју огранака Скопске Црне Горе] је порушена српска црква (исто, 23); — Турци у *Добрчану* склапају бракове само међу собом (исто, 115); — У *Шашару* су живели православни Срби (исто, 119); — Пожар се завршавао пред самим *Гњиланом* (исто, 59); — У доба Малић-паше у *Гњилану* је владао Мустафа-беј (исто, 58); — Срби су гледали

да су што ближе *Гњилану* (исто, 89); — *Маринко Станојевић*: У област Тимок улази цео тимочки срез са селима: *Боровцем*..., *Ошљаном*..., Бучјем (Тимок, Насеља књ. 29, Бгд. 1940, 394); — *Коста Јовановић*: Браничевско-тимочки досељеници имају у крајинским насељима највећи проценат у *Дубочану* (Неготинска Крајина и Кључ, Насеља књ. 29, Бгд. 1940, 96); — Негде где је двор мали а земљиште стрменито (у *Дуљану* и др.) кошара није засебна зграда (исто, 41); — Неким је насељима (*Трњану*, *Чубри*...) био узрок премештању на данашње или на друго место мали простор (исто, 51); — Већина родова у *Трњану* су потомци оснивача села (исто, 218); — *Ј. Трифуноски*: Он је... живео у *Брњару* (Врњаска котлина, 27); — *Лукијан Марчић*: Кривић, р. у *Невићану* (Насеља књ. 26, Бгд. 1930, 800); — *Ливљанић*, р. у *Мрљану* (исто, 801).

Затим ћу дати примере из неколико књига које су изашле последњих година. У њима је приказана народноослободилачка борба у Србији или представљају „хронике“ о људима и догађајима из времена народне револуције, при чему су насељена места на тој територији увек у центру излагања. Од њих највише материјала за ову сврху садржи књига „Јужна Србија“, коју је написао *Миливоје Перовић*, књижевник (Београд, 1961), јер су у њој обухваћена подручја: Крушевац — Ниш — Лесковац — Прокупље — Врање — Пирот, дакле, крајеви где су имена места на *-ане* и *-аре* најмногбројнија. Из те су књиге ови примери:

— Оно је одмах приступило формирању партијских организација у Новој Тополи, *Тулару*, Бувцу (26); — Формирани су активни у Доњем Коњуvcу..., *Мршићану*, *Рудару*, *Белановцу*... (37); — Нападнути су у селу Петини и *Дворану* (65); — Активирани су ћелије у *Ситрагару*, Коњуху (69); — Обновљене су и повезане партијске организације у Бачини..., *Парцану* (69); — У расинском срезу основана [су] партијска упоришта у *Мудраковцу*..., *Сталаћу*, *Трмчару* (69); — Три десетине Бабичког одреда, које су имале да обезбеде друм од Лесковаца према *Лебану*... (116); — *Перовић* је у *Лебану* формирао XI добровољачки одред СДС (123); — Политички комесар [налазио се] у *Слишану* и *Орану* (146); —

Покушао је да дође у додир са санџачким партизанима, према планини Јавору и *Злајтару* (200); — У септембру је заплееена општинска архива у *Предејану* (220); — ... формирају се партијске организације у *Газдару*, Савинцу, *Слишану*... (249); — У суседном *Сйрагару* НОФ ради скоро јавно (278); — Одбори се формирају у селима: *Гњилану*... (287); — Погинуо јуна 1952. у *Трњану* код Лесковца (337); — Партизани полазе од Становца према *Трњану* (216). — У Предговору (XV) има пример: Устанак се у правом смислу развио ... на левој страни Мораве са градовима Прокупљем и *Лебаном* (Милија Радовановић).

Уз ове примере иду и примери из осталих прегледаних књига:

— У селима око Зајечара и у Тимоку-Рготини, Великом Извору, *Ошлану* и другим — радиле су омладинске или скојевске групе (Слободан Босиљчић, Источна Србија, Бгд. 1963, 74); — Успели су да одбију нове нападе Девете бригаде све док нису били принуђени на повлачење ка *Лебану* (исто, 175); — Али је њихов пут према *Лебану* обележавао ред димова (М. Перовић, Хроника о Пустој реци, Бгд. 1951, 169); — Чета која је пошла за Горњу Јабланицу путовала је од Гајтана према *Тулару* целу ноћ (исто, 52); — У *Тулару* срете једног свог бившег четника (исто, 212); — Око подне пошао је из Добре Воде према *Слишану* (исто, 214); — А у *Рибару*... [налазио се] „Холштајн“—логор (Сл. Босиљчић, Светлећи сигнали, Бгд. 1961, 158); — Комунисти у Прчиловици, *Трњану*, Моравцу... успели су да окупе шири круг омладине (Тренуци херојства, Ниш, 1956, 10); — Одржани су тајни састанци организација комуниста у Аранђеловцу, Бањи, *Койљару*, *Жабару* и Страгарима (Олга Милетић-Шевчић, Две хронике, Бгд. 1957, 70); — Немци су одмах пошли ка *Лебану* (Устанак народа Југославије 1941, Бгд. 1962, 510); — У *Лебану* се одржава велики збор (исто, 519); — Једна група бораца... одлази десно према селу *Шуману* (исто, 518); — Један део бораца одлази... са задатком да са своје стране затвори правце према селу *Газдару* и Медвеђи (исто, 518); — Тако смо 25. октобра... напали

четнике у Петини и *Дворану* (исто, 333); — Постојала је партијска организација... у *Тулари* и Бувцу (Четрдесет година књ. V, Бгд. 1961, 243; Милија Радовановић); — Организовано је и неколико партијских група и упоришта у Вујановцу, Турјану, *Слишану*... (исто, 248); — ... угушење последњег отпора у *Ѓвџилану* (исто, књ. VI, 179); — ... у селима *Венчану*, Даросави (исто, 323); — У селу *Горњану* у Скопској Црној Гори... употребљавају се по два реда опеке (Гласник Музеја Косова и Метохије, Приштина, 1956, 21); — А у Пећи, Митровици, Приштини, Вучитрну, *Ѓвџилану*... продавали су бузаги (исто, 103).

Из Политике и крушевачке Победе могу навести ове примере:

— Скопљанци ће гостовати у Призрену... и *Ѓвџилану* (Политика, 1. јун 1963, 10); — Стојан Ђорђевић правник рођен у *Ѓвџилану* (7. авг. 1963, 8); — Према *Ѓвџилану* гравитирају још општине Ново Брдо, Витина и Косовска Каменица (13. јан. 1964, 9); — Органи испоставе Секретаријата унутрашњих послова у *Лебану* пронашли су га у току ноћи (25. авг. 1963, 12); — У селу *Лугару*, општина Лебане, изгубио је живот... (25. авг. 1963, 12); — У селу *Мердару*, недалеко од Куршумлије, десило се несвакидашње убиство (11. јун 1963, 9); — Утврђено је да је самоубица рођен... у селу *Гложану* (11. окт. 1963, 9); — Слично се јутрос догодило испред хотела у *Предејану* (25. дец. 1963, 9); — Реч је о сељачкој радној задрузи у *Куману* (7. фебр. 1964, 7).

— Основна школа у *Макрешану* (Победа, 16. април 1963, 10); — Најбољи проценат гласања био је у *Бошњану* (31. мај 1963, 1); — Половина домаћинстава у *Шаврану* већ је поставила инсталације у својим кућама (7. јун 1963, 4); — У том циљу они су чешће одржавали састанке у Варварину, Крушевцу и *Шийшару* (2. авг. 1963, 4); — Драган је био у Палојцама, *Предејану* и код Осипаонице (12. јун, 1963, 6); — Амбуланте у *Рибару*, Каонику и *Дворану* добиле су ових дана лекара (12. април 1963, 3); — У селу *Трмчару* наишао је на партизанску тројку (20. септ.

1963, 2); — Састанку су присуствовали просветни радници који раде у Белој Води, *Каменару*... (13. март 1964, 7).

17. Код М. Перовића налазимо да су нека имена места написана и у множинском падежном облику (с наставком *-има*). Кад узмемо да је он књигу „Јужна Србија“ састављао „на основу скупљеног и обрађеног материјала“, онда нам примери: Најбоље резултате постижу организације у Каонику, *Сџрагарима*, Капидији (24) и: Исто тако били су, у *Туларима*, концентрисани и сви недићевски гарнизони (242) — могу донекле бити јасни; наиме, можемо претпоставити да су се писцу такви облици „поткрали“ из каквог оригиналног документа. Један такав облик употребљен је у реченици под наводницима: „Одред је више од месец дана држао ослобођен цео јабл. срез са *Лебанима*“ (132) — што очигледно упућује на то. И у Хроници о Пустој реци Перовић је једном написао исти облик у исказу који се наводи као речи лица: „А у *Лебанима* соли колико хоћеш“ — додао други (26). Слично је и са примером у реченици на коју се ова, у причању, наставља: Онда се један пожалио да у *Оранима* нигде нема соли (26) — где су такође посреди речи другог лица, само што су оне овог пута исказане посредно (иначе, у „Јужној Србији“ Перовић свуда пише: *Оране*, у *Орану*).

18. То у овом случају може бити тако. Али, с друге стране, ни у говорном ни у писаном језику нису много ретки примери за употребу ових речи с обликом на *-е* у номинативу а с множинским наставком *-има* у зависним падежима. Ја ћу навести изван број таквих примера. Код Станоја Мијатовића, у његовом раду посвећеном опису Темнића (Насеља књ. III, Бгд. 1905), има их неколико. То су:

— *Комаране*: Има их у Коњусима, Љубави и *Комаранима* (312); — *Бошњане*: Са Козићима у *Бошњанима* сматрају се као једна породица (334); — према *Бошњанима* (331); — *Парџане*: У *Парџанима* и Падежу чуо сам да Мораву зову Мџрава (285); — *Врашаре*: Али куће су много ређе него у *Врашарима* (332); — *Каменаре*: Има их у *Каменарима* и Милутовцу (376); — *Маскаре*: Има их у Својнову и *Маскарима* (322); — према *Маскарима* (344); — *Сџрагаре*: Има их десет кућа у *Сџрагарима* (337); — *Рибаре*: Нарочито

је рибане добро развијено у Ланишту, Пањевцу, *Рибарима* (Белица, Насеља књ. 30, Бгд. 1948, 87).

Из дела Ј. Цвијића „Основе за географију и геологију Македоније и Старе Србије“ (књ. III, Бгд. 1911) узео сам ове примере:

— *Живињане*: Једино православних има у селима Средској и *Живињанима* (1106); — *Дворане* (призренски крај): Више од половине чине старинци у селима: Воинцима, Врбичанима и *Дворанима* (1254); — *Мовљане*: И у с. *Мовљанима*, где има 21 кућа, све је од једне породице (1256); — *Невољане*: У *Невољанима* 13 арбанашких кућа досељено је из села Витака (1202); — *Плањане*: Тешко да је српска и породица Голипанци у *Плањанима* (1107); — *Угљаре* (у Изморнику): Ракићи (у *Угљарима*)... веле да су њихови преци добили у Пећ (1199).

А из монографије Боровоја Дробњаковић о Јасеници (Насеља књ. 13, Бгд. 1923) имам само овај пример: *Жабаре*: У *Жабарима* остану неколико година (346). А пример: *Койљаре*: Јовановићи имају рођаке у *Койљарима* — из његовог је рада „Космај“ (Насеља књ. 26, Бгд. 1930, 73).

У књизи Устанак народа Југославије 1941 у прилогу Емила Кеврешана свуда је *Кумане*, *Куманима*: — У току народноослободилачке борбе Меленци и *Кумане* су дали 1062 борца (330); — Добио је највише гласова у Меленцима и у *Куманима* (307); — У *Куманима* је за секретара изабран Светозар Јешић (311); и др.

У крушевачкој Победи такве сам примере сретао на више места. Навешћу само један: Прошле недеље прослављена је у селу *Дворане* 70-то годишњица основне школе: Прослава 70-то годишњице школе у *Дворанима* (наслов дописа; 17. маја 1963, 8).

19. Према овоме што је изнето, излази да се имена места на *-ане* и *-аре*, која се употребљавају у источном делу територије нашег језика, у Србији, осећају као именичке речи у једнини и средњег рода и имају промену по падежима која се, поготову код имена на *-ане*, не слаже са природом сугласничког гласа у крајњем слогу. Поред тога оне се јављају и са множинским наставком у зависним падежима (*-има*). Код сличних имена места н

другој страни, у Хрватској, није тако, одн. није у свему тако. Мени је за ову сврху послужио Зборник докумената и података о народноослободилачком рату југословенских народа, и то више књига тог Зборника (том V), у којима су објављени многобројни извештаји о борбама у Хрватској, заповести, прегледи акција и сл. (Београд, 1954). У њима се помињу, више или мање, поред многих других сеоских места, и нека места на *-ане*. То су ова: *Брушане*, *Дољане* (у Именику је *Дољани*), *Грижсане*, *Рамљане*, *Језеране*, *Риђане*, *Живчане*, *Кољане*. Те су речи у зависним падежима најчешће писане с множинским наставком *-има*. На пример:

— У *Брушанима* су партизани успјели да се преко ноћи увуку у ров (књ. 6, 96); — У *Брушанима* оштетили су партизани водовод Госпића (књ. 6, 316); — У даљем наступању према *Брушанима* наше снаге биле су заустављене (књ. 16, 79); — Четници се налазе у *Дољанима* (књ. 5, 312); — Сељаци побјегли према *Рамљанима* (књ. 3, 337); — Одмах појачати осигурања према *Рамљанима* (књ. 7, 77); — Бригада се налази у *Рамљанима* (књ. 13, 306); — Напале су на посаду у *Језеранима* (књ. 3, 47); — Кренуо је одступати према *Језеранима* (књ. 13, 320); — У селу *Риђанима* непријатељ је се огорчено бранио (књ. 11, 232); — Јединице ове дивизије налазиле су се углавном у покрету, и то из база око Воћина према Диљу и *Живчанима* (књ. 20, 178); — ... у селу *Кољанима* (књ. 3, 493). — Да наведем овде и један пример за име места *Кочане* (Црна Гора): Пол. комесар увече обишао положаје код Тополане и према *Кочанима* (том III, књ. 3, 437).

С наставком *-ама* (множина — женски род):

— Један вод је припуцао на талијанску касарну у *Грижане* (књ. 4, 192); — У *Језеранама* 90 домобранаца и око 30 жандара (књ. 3, 247); — Бринска чета напала је домобране у *Језеранама* (књ. 3, 234); — Операције су управљене према Брињу и *Језеранама* (књ. 3, 336); — ... даје повода на пр. женама у *Језеранама* (књ. 3, 426).

Ова реч, *Језеране*, употребљена је и с обликом једине (наставак *-у*) скоро колико и с множинским наставцима, *-има* и *-ама*. На пример:

— Од заплењеног оружја у Крижпољу и *Језерану* Бригада је задржала пушкомитраљезе (књ. 7, 104); — Непријатељ се је са свим снагама повукао из Дабра према *Језерану* (књ. 7, 169); — У *Језерану* нема непријатеља (књ. 13, 320). За промену *-е/-ама* да наведем и ова два-три примера:

Он живи горе у *Љескарама* код Љубије (Г. Бановић, Политика 3. окт. 1963, 9); — Становали су Срби у... *Бобарама* (А. Ивић, Миграције Срба у Славонију, Насеља књ. 21, Суботица 1926, 189); — ... дочекале непријатеља који је кренуо према селу *Бобарама* (Зборник, том V књ. 12, 108).

Иако су ови примери заступљени у малом броју, ипак сматрам да представљају прави однос промена ових и сличних речи. На тој страни промена *е-има* јавља се редовно и сигурно доминира над другим двама променама, *-е/-ама* и *-е/-у*, за које се може рећи да су сведене на усамљене примере. Ова констатација није безначајна јер се полази од тога да је одштампани материјал настао на одговарајућој територији и да после у редакцији није у овом погледу претрпео веће а можда и никакве измене, или ако је до таквих измена и дошло — да су то највероватније учинили представници исте језичке средине. И онда све то показује да је дефлекција ових речи тамо нешто једноставнија.

20. Видимо одавде да је промена *-е/-има*, код имена места на *-ане* и *-аре*, распрострањена и честа у савременом писаном језику. Она се исто тако чује и у говору школованих и образованих људи. Каткад се чак има утисак да је то једина промена ових речи, да само она и постоји. Као да друге и нема. Више пута на питање: како гласе, на пример, речи *Жабаре, Бошњане* употребљене с предлогом *у, њрема?* — добијао сам одговор: „у *Жабарима*, према *Бошњанима*“; „како би могло бити друкчије?“ Толико је дубоко ухватила корена та промена да је сваком приликом „актуелна“, ако би се тако могло рећи. А шта она у ствари представља с језичко-граматичке тачке гледишта? На први поглед — ништа друго до старо стање када је основни облик (номинатив) на *-е* био множина према коме у зависним падежима, природно, долазе такође множински наставци. Али такав падежни однос може постојати у свести само ако је „откривен“, тј. ако се до њега дошло накнадним сазнањем, што га после принудно

и одржава. У сваком другом случају — а то је углавном редовно — мора се на другој страни тражити објашњење овог морфолошког феномена. И објашњење је у овоме. Они који у свом језичком осећању носе промену сличних имена места с новим множинским обликом (*Брђани*, *Умчари*, на пример) — јер су из крајева где се таква места налазе — кад треба да употребе какво име места на *-ане* или *-аре*, употребиће га увек у множини. При том основни облик може остати и неизмењен (са *e* на крају) — и он често тако и остаје — али у зависним падежима обавезно долази код њих множински наставак. Пошто су имена на *-и* првенствено особина говора који су књижевном језику дали основну грама-тичку структуру, то се њихова промена узима и као промена таквих имена на *-е*, и зато се и не испитује колико је и да ли је она правилна. На тај начин падежни однос *-е/-има*, јединствен у систему именичке деклинације, добио је извесну стабилност у овој категорији речи иако његова појава данас представља анахронизам своје врсте, али анахронизам који је у језичкој стварности задржао своје право на књижевну употребу. Зато се и не може устајати против такве промене ових речи¹.

21. Међутим, то није све што има да се каже у вези с овом променом. Овде се јавља још једна језичка „аномалија“, такође врло интересантна: речи за имена места на *-ане* и *-аре*

¹ Промена *-е/-има* код имена места на *-ане* и *-аре* толико је постојана да се каткад преноси и на имена која на крају имају само завршетак *-е*. Тако Т. Бушетић (Насеља књ. II) пише речи *Урсуле* и *Дулене* (села у Левчу) с множинским наставком у локативу: у *Урсулима*, у *Дуленима* (стр. 463, 464, 498, 500), а само по изузетку: у *Урсулу*, у *Дулену* (481). Чучо сам да се каже и: у *Коњеврајиима*, локатив од имена села *Коњевраије* (Шиб-сник). И такви примери нису никакав језички куриозитет. Међутим, имена места на *-це*, нпр. *Власојинце*, *Тогошеце* (Лебане), *Насјаваце* (Врање), *Томанце* (Косово), *Вишанце* (Деспотовач) и сл. пришла су заједничким именицама које су постале тим наставком (*селце*), тј. именицама средњег рода у једнини. Према томе биће: у *Власојинцу*, преко *Власојинца*. А М. Ђ. Милиће-в ић, у Краљевини Србији, пише *Власојинци* (115), као што је и на мно-гим географским картама; у зависним падежима: у *Власојинцима* (115), од Ниша до *Власојинаца* (110), а¹ м. *Леновац* (село код Зајечара) на једном месту има: село *Леновце* (890), а на другом: — То је Хајдук Вељко Петровић, који се родио у селу *Леновцима* (889). Мислим да је таква промена ових имена (на *-це*) сада реткост. То вреди и за имена места на *-иће*, добивена по презименима и с додатим *-е*, нпр. *Радошиће* (Рашка), *Раишковиће* (Сјеница) и сл.: и она иду у именице средњег рода које су изведене наставком — *је*; имају, дакле, „у номинативу и у другим падежима наставак јединице“ (В. Томановић); исп. код Бушетића: *Лейојевиће*, *Мошриће* — у *Лейојевићу*, у *Мошрићу*. — О овим речима толико.

које се иначе у зависним падежима употребљавају у множини, с наставком *-има*, у основном падежу, кад су нпр. субјекат у реченици, употребљавају се у једнини, у средњем роду. Ја немам много потврда за то, али и оне које имам довољно то показују. Тако сам код С т. М. Мијатовића нашао примере за речи: *Бошњане, Каменаре, Комаране* и *Рибаре*, које је он, као што смо видели, употребљавао с тим обликом номинатива, а у зависним падежима с наставком *-има*. Али:

— *Бошњане* је помештено ближе Морави (Темнић, Насеља књ. III, 275); — *Каменаре* долази у ред раштрканих села (исто, 338); — *Комаране* се налази под Комаранском планином (исто, 309); — *Рибаре* има 290 кућа (Белица, Насеља књ. 30, 167). — Овамо иде и пример: *Коларе* има 86 кућа (исто, 108) — јер је у Регистру та реч с предлогом у у множини: у *Коларима* (s. v. Велико поље).

Али је за нас важнија друга потврда. Речено је да је за В. Томановића име места *Лейешане* реч у множини јер је тај облик „преузет“ од акузатива исте речи са *и* у номинативу. Зато је на свом месту кад је употреби као у реченици: Рођена је у *Лейешанима* (Јуж. филолог књ. XIV, Бгд. 1935, 138). Али кад је ова реч у реченици субјекат, Томановић је употребљава у једнини. На пример: *Лейешане* спада под которску [општину] (исто, 138); — Иако је *Лейешане* моје место рођења, нисам се могао ослонити на свој говор (138).

И ово неколико примера може послужити као доказ колико се однос у промени *-е / -има* одржава у употреби на вештачки начин.

22. Ове речи имају и промену именица женског рода на *-е* у множини. Досад су за то наведени само примери (*Грижане* — у *Грижанама*, *Језеране* — у, према *Језеранама* и др.). По свему изгледа такви су примери врло ретки. Ја нисам наишао ни на један пример у материјалу који је везан за екавско подручје. Али има једна реч којој је изгледа изузетно својствена промена *-е / -ама*. Та је реч *Беране*, назив за место које се сада зове Ивањград. М. С. Ј. у свом чланку именицу *Беране* убраја међу именице *pluralia tantum*. Женскога је рода („*Беране* су лијепе“) и мења се по падежима као именица *маказе*, тј. у дативу, инструменталу

и локативу има наставак *-ама* (*Беранама*). Она се тако и употребљава у говору рођених Црногораца. А и у писаном језику примери се врло лако налазе. Да наведем неке:

— Један дио [се] повукао према *Беранама* (Зборник докумената и података, том III књ. 2, 183); — Рушење путева од Подгорице према *Беранама* стално се наставља (исто, 195); — ... продужујући дејство ка *Беранама* (исто, 216); — у *Беранама* (исто, 31, 152, 159); — У *Беранама* је неки теолог ... покушао да илегално организује омладину (Четрдесет година, књ. V, Бгд. 1961, 196); — Доњи Васојевићи [су] продирали стално к *Беранама* (Балкански рат 1912—1913, бр. 20, Бгд. 1922, 309); — Сутрадан 3. октобра 1912. г. пале су *Беране* (исто, 309); — Школовао [се] у *Беранама* (Политика, 19. јан. 1964, 19). Итд.

Али се могу наћи, иако одвећ ретко, и примери за другу промену ове именице (*-е/-има*), и то код самих Црногораца, као што су ови: — Мјесни комитет је ... донио слиједеће одлуке: партијска и скојевска организација у граду да прикупе што потпуније податке о непријатељском гарнизону у *Беранима* (Устанак народа Југославије 1941, 529; Никола Шекуларец); — Зауставио [је] аутобус који је ишао од Бијелог Поља према *Беранима* (исто, 530).

Промена ове речи по падежима нема више практичну вредност јер нема своје примене. Али ово што је изнесено показује да она није могла остати само са деклинацијом именица женског рода у множини, већ је морала подлећи утицају категорије којој по свом облику припада. Зато није искључено да се она може употребити и као именица средњег рода са променом коју имају остале такве сличне речи (нпр.: У *Берану* је ... свака кућа имала башту — Политика, 7. јун 1964, 9). Зависи од тога како је ко осећа.

23. У писању имена места на *-ане* и *-аре* влада прилична пометња. Такво је стање у многим и разним текстовима у којима се те речи јављају. Једни их пишу с обликом на *-и* јер мисле да тако треба да гласе у књижевном језику. Други у томе нису доследни: у истом тексту налазимо неке од ових речи с обликом на *-е*, друге — обликом на *-и*. Примери за то нису потребни. Затим има случајева

да је иста реч употребљена и с једним и с другим обликом. На пример: — Нове су и красне зграде... у Орашцу, у *Жабару*... даље школе: у Драчи..., *Жабарима* (М. Ђ. Милићевић Кнежевина Србија, Бгд. 1876, 304). У наслову стоји: *Брежани*, а у тексту под тим насловом: *Брежане* је тимочког типа. Тако и код М. Перовића налазимо: *Трмчаре* и *Трмчари*, *Газдаре* и *Газдари*, *Врашаре* и *Врашари* — све у истој књизи. У листу Студент (15. X 1963, 7) опет у наслову: *Свети Дечане* (дакле, женски род множина), а у тексту где је реч о том дечанском манастиру; — Обрео се ту у *Дечанима* (мушки род множина). У поменутом Зборнику (том V књ. 20): — Предузела је напад са два батаљона на село *Брушане* (420); — Избиле су на положаје *Брушане* — Полдина Глава (419), а одмах затим: ... све док нису ликвидирани *Брушани*... (421) — у једном истом извештају. Или ово: Шовинистички испад према муслиманима у Санџаку, Андријевици, *Беранама*, и Херцеговини (том III, 17) и — Извршили смртне пресуде у *Беранима* и Даниловграду (18) — у истој „резолуцији покрајинског савјетовања“. Или: — Према попису валповачког котара из 1702. становали су Срби у... *Башињану* (А. Ивић, Миграција Срба у Славонију, 189), а у Регистру је *Башињани* (као и у Именику и Рј. ЈА).

Али, чини ми се, нигде није толико неуједначености као што је у књизи „Крушевачки крај јуче и данас“ (Крушевац, 1961). У првој глави Физичко-географски преглед (В. Секуловић) на стр. 15 има: *Жабари*, а на 21: У неким местима налазе се мањи извори киселе воде као у *Жабару*, Белој Води...; *Злајари* (25), а „Гробиште“ у селу *Злајару* (24); *Берекари* (25) — *Берекаре* (39). Поред ове речи само је још једно име места с обликом на -е (*Каменаре*), остала су на -и (*Шийијари*, *Злајари*, *Маскари*, *Рибари*, *Грнчари* и др.). У глави Историјски преглед до 1941 (Б. Илић) једна су имена са -е на крају (*Рибари*, *Берекари*, *Дворани*, *Каменари*), друга — на -е (*Лукаре*, *Маскаре*). Затим на истој страни (142): На обали реке Расине, у селу *Шавранима*, изграђен је јак шанац — Сталне борбе биле су у *Кожетину*..., *Шаврану*, у коме је била стална посада од 200 војника... У глави Привредни преглед (М. Вељковић) имена места су с обликом на -е (*Злајаре*, *Шийијаре*, *Каменаре*, *Рибаре*, *Бошњане*)

и с наставком у зависном падежу који одговара таквом облику (у *Рибару*, *Бошњану*, *Дворану*, *Маскару*, *Злајшару*)¹.

24. Посебно ћу се задржати на имену једног места које се такође налази у крушевачком крају. Зове се *Науџара* и тако је наведено и у Именику места. Та је реч раније тако и употребљавана; нпр. код М. Ђ. Милићевића: — Нове школске зграде... има овај округ... у *Науџари*, В. Шиљеговцу (Кнежевина Србија, 770). Међутим, у новије време среће се и с обликом на *-е*, а у зависним падежима тада има množински наставак *-има* или наставак једнине *-у*. На пример: *Науџаре* код М. Перовића (Јужна Србија 278), у *Победи* (10. мај 1963); у *Победи* од 24. јан. 1964. год.: у селима Сеземче, *Науџаре* и Витановац. Такође у *Победи* (7. јун 1963, 3) у наслову: Прва модерно пројектована кућа у *Науџари*. Одмах затим у тексту: Недавно је у селу *Науџаре* у крушевачкој општини завршена изградња прве модерно пројектоване куће. А као објашњење слике уз допис стоји: Група мештана из *Науџаре* на малом весељу. Примери за локатив (једнине) с наставком *-у*: — Подигнуто је 296 ha воћњака и то у Александровцу 12 ha..., у *Науџару* 4 ha... (Крушевачки крај јуче и данас, 208); — Подигнуто је 30 товилишта... и то у *Науџару*, Јабланици (исто, 214; на стр. 123: двор у *Науџари*); — Зборови бирача одржаће се у следећим селима: ... у *Науџару*, Штитару и Гркљану (*Побед*а, 16. април 1963, 7). Примери за облик локатива множине: у *Победи*: — Изборна јединица бр. 2... обухвата радне организације: Основу школу у *Науџарима* (16. април 1963, 9); — Душан Димитријевић, пословођа продавнице индустријске робе у *Науџарима* (20. септ. 1963, 5); — Било је то у *Науџарима*... (Устанак народа Југославије 1941, 336).

¹ Исто тако понекад се имена места на *-ане* и *-аре* нађу написана и без крајњег *-е*: нпр. *Ошљан м. Ошљане*, *Грнчар м. Грнчаре*, *Маскар м. Маскаре* (Варварин), *Товрљан м. Товрљане*, *Трмчар м. Трмчаре* (ово последње у књизи Устанак народа Југославије 1941, 333). И обрнуто, имена места на *-ан* могу на крају добити *-е* (нпр. *Јошане м. Јошан*, *Брзане м. Брзан*). Као да је *-е* покретни самогласник који се и у овим речима произвољно може у писању додавати и испуштати. У ствари, те су речи у промени изједначене: садрже суфикс *-ан* одн. *-ар* и имају исте падежне наставке. У томе је могућност да, и једне и друге, у номинативу добију двојаки облик, али, разуме се, њих треба увек писати само у сопственом облику, да не би и ово добило печат немарности. Јер се иначе баш у писању речи којима се именују сеоска насеља толико често занемарује њихов прави облик и да им се други, друкчији, да би на ту појаву трезало обратити пажњу.

Наведени облици ове речи: *Науџаре* — (у) *Науџару* (лок.) — (у) *Науџарима* — немају свој „raison d'être“ јер је њен прави облик *Науџара* (женски род). Интересантно је само како су они настали. Ја мислим да су настали на овај начин. Кад се именица *Науџара* употреби у значењу локатива, то се значење, у говору крушевачког краја, исказује обликом акузатива (био сам летос у *Науџару*). Иако је реч *Науџара* по постанку „тамна“ (Рј. ЈА), она се у овом падежном облику завршним делом *-ару* слаже с таквим „књижевним“ обликом речи *Рибаре, Шћипиџаре, Жабаре* и сл. (нпр. био сам у *Рибару*). И слагање између њих није само у том једном падежу. Тамо се у говору, који има „дефектну“ дефлекцију, каже и: дошо из *Науџаре*, из *Рибаре*, отишо ка *Науџаре*, према *Рибаре* и сл.¹ Они који су „на лицу места“ под сталним утиском такве подударности ових речи у употреби (*-аре, -ару*) мењају, можда више механички него свесно, основни облик *Науџара* у *Науџаре*. И тако се овом месту даје име које оно иначе нема у живом народном језику. У вези с тим ова се реч, сада као име места на *-аре*, двојако мења по падежима: *-е/-у* и *-е/-има*, како се, као што је показано, мењају и остала таква имена.

25. На крају, може се рећи ово. — У књижевном језику име сваког места треба да гласи онако како се оно употребљава у самом том месту и у његовој околини. Ту се не мисли и на дијалекатске гласовне особине; у таквом случају гласовни састав имена мора бити прилагођен захтевима фонетике књижевног језика. Значи, и имена места на *-ане* и *-аре*, која такав облик имају у народном говору краја где се налазе, треба само тако писати и употребљавати. И ничим није оправдано преиначавати их, тј. давати им други облик, са *-и* на крају (*Венчани м. Венчане, Кољари м. Кољаре*). Осим тога, ова су имена места, чији крајњи самогласник (*е*) потиче од множинског падежног завршетка именица мушког рода, у савременом језику — речи средњега

¹ Маретић, за кога је име места *Предејане* реч женскога рода у множини (Рј. ЈА з. в. *Предејане*), сматра да у примеру: Линија којом би ишао пут од *Предејане* Власини ... [врло је висока] М. Ђ. Милићевић „узима то име као f. sing.“, што би, дакле, значило да гласи „*Предејана*“. Међутим, то не треба тако схватити. Милићевић је реч *Предејане* с предлогом од написао у овој реченици, као и у претходној, онако како је чуо да се говори у народу тога краја; у књижевном језику је само — од *Предејана*.

рода; бар се тако осећају у крајевима где су несумњиво најбројнија. Према таквом роду те су речи добиле и промену — мењају се по падежима као именице средњег рода типа *село, њоље*. Али не само тако. Оне се срећу, и то доста често, и с падежним облицима *-е/-има* (*Трмчаре* — у *Трмчарима*, *Бошњане* — у *Бошњанима*). Тако их употребљавају, у говору а још више кад пишу. они који су из крајева где слична имена места имају множински облик на *-и* (уколико им и у основном падежу не приписују такав облик, што, како је речено, није на свом месту). Међутим, језички развитак показује да ли ће и када род ових речи (средњи) наметнути свуда и одговарајућу промену. Природно је претпоставити да ће на крају крајева тако бити. Трећа њихова промена, *-е/-ама* (*Језеране* — у *Језеранама*), готово је незапажена и зато нема перспективе да се даље шири.

Бранислав Милановић

* * *

Проблем дефлекције и рода топонима (имена места) са завршетком *-е* у облику номинатива, о којима наш вредни сарадник и члан уредништва НЈ друг Б. Милановић говори у овој расправи, несумњиво је врло сложен. То се види и из саме Милановићеве расправе. Он је раније само начињао, а Милановић је врло брижљиво пришао расправљању овога питања. И можемо, штавише, рећи, ако не да га је потпуно расветлио — свакако да је прокрчио пут к његовом дефинитивном решењу. И зато ми и доносимо ову расправу друга Милановића, иако се сви чланови уредништва не слажу у свим појединостима с њим. Неће се, вероватно, с њим сложити ни сви читаоци НЈ, па зато позивамо оне који имају у чему друкчија мишљења да нам их доставе ради објављивања. А и ми, наравно, задржавамо право да и сами у евентуалном даљем расправљању овога питања узмемо учешћа.

Ур.